

หลักธรรมกับแนวคิดในการผลิตบัณฑิต^๑

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขอเจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวิทย์ ทองบวกร ประธานสภาคณบดีคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ แห่งประเทศไทย ท่านคณบดี ท่านผู้บริหารการศึกษาทุกท่าน

ในนามมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอต้อนรับและอนุโมทนาทุกท่านที่ได้ให้เกียรติ เลือวมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถานที่จัดการประชุมและถือโอกาสนี้อันเป็นมงคล เปิดการประชุมของสภาคณบดีพร้อมกับต้อนรับท่านทั้งหลาย

การต้อนรับเป็นคติของไทยแต่โบราณที่ว่า **อันวิสัยคนไทยแต่โบราณ ใครมาถึงเรือนชาน ต้องต้อนรับ** การต้อนรับในภาษาบาลีเรียกว่า **ปฏิสันถาร**

ปฏิสันถารมี ๒ อย่าง^๒ คือ อามิสปฏิสันถาร การต้อนรับด้วยสิ่งของ เช่น ข้าวของ หมากพลู และ ธรรมปฏิสันถาร การต้อนรับด้วยธรรมะ ด้วยการให้ความรู้เป็นวิทยาทาน วันนี้ขอต้อนรับท่านทั้งหลาย ด้วยธรรมปฏิสันถาร เพื่อมีส่วนร่วมในการประชุมของท่านทั้งหลายตามหัวข้อที่กำหนดให้บรรยายคือ หลักธรรมกับแนวคิดในการผลิตบัณฑิต

การที่ท่านทั้งหลายประชุมกันในวันนี้เป็นไปตามหลักอปริหานิยธรรม^๓ คือธรรมที่ก่อให้เกิดความ เจริญ ไม่มีความเสื่อมขององค์กร ได้แก่หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกัน เลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ที่ประชุมมีมติให้ปฏิบัติในเรื่องใดก็พร้อมกันนำเรื่องนั้นไปปฏิบัติ

เก่ง ดี มีสุข

การเตรียมพร้อมในการผลิตบัณฑิตเป็นไปตามสุภาษิตที่ว่า **การเริ่มต้นที่ดีเท่ากับสำเร็จไปแล้ว ครึ่งหนึ่ง**^๔ ทำให้นึกถึงคำพูดของอับราฮัม ลินคอล์นที่ว่า **“ให้เวลาข้าพเจ้าตัดต้นไม้ ๖ ชั่วโมง ข้าพเจ้า จะใช้เวลาลับขวาน ๔ ชั่วโมง”**^๕ ประเทศไทยผลิตบัณฑิตมานาน เรื่องการปฏิรูปการศึกษาเราก็มุดกันบ่อย

^๑ เรียบเรียงจากปาฐกถาเรื่อง “หลักธรรมกับแนวคิดในการผลิตครู” แสดงในที่ประชุมสภาคณบดีคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

^๒ อัง.ทุก.(ไทย) ๒๐/๑๕๓/๘๘, อัง.ทุก.(ไทย) ๒๐/๑๕๓/๑๒๓.

^๓ อัง.สวดตก.(บาลี) ๒๓/๒๑/๑๔, อัง.สวดตก.(ไทย) ๒๓/๒๑/๒๑

^๔ A job well-begun is a job half-done

^๕ Give me six hours to chop down a tree and I will spend the first four sharpening the axe

แต่สิ่งที่จะเดินหน้าต่อไปคือ ทุกฝ่ายคิดให้ตรงกันเพื่อกำหนดกลยุทธ์และวิธีการให้มีประสิทธิภาพ นำไปสู่การผลิตบัณฑิตที่พึงประสงค์ ข้อสำคัญอยู่ที่การตกลึกทางความคิดโดยไม่ต้องมาทดลองกันมาก เพราะมีแนวคิดและทฤษฎีรองรับให้เราปฏิบัติในการผลิตบัณฑิตอยู่แล้ว แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าเราจะมีเทคนิควิธีการ กระบวนการในการแปลหลักธรรม และแนวคิดปรัชญาไปสู่การปฏิบัติได้อย่างไร โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทย

แผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดคุณสมบัติของผลผลิตทางการศึกษา ไว้ ๓ ประการ คือ “**เก่ง ดี มีสุข**”^๖ ในที่นี้ความเก่ง หมายถึง **สมรรถภาพ** ความดี หมายถึง **คุณภาพ** และมีสุข หมายถึง **สุขภาพ** ในเรื่องผลผลิตทางการศึกษาทุกสาขารวมทั้งการผลิตครู เราอยากได้ผู้ที่มีสมรรถภาพคือมีความสามารถดี มีคุณภาพดี และมีสุขภาพดี เมื่อเราจะผลิตบัณฑิตไปสู่สังคม เราเคยถามไถ่ว่า สังคมคาดหวังให้เราผลิตบัณฑิตที่มีคุณลักษณะเช่นไร

อาตมาได้พบกับคุณศุภชัย เจียรนวนนท์ นักธุรกิจที่อาสาเข้ามาช่วยด้านการศึกษา ในนามโครงการที่ชื่อว่า**ประชารัฐ** อาตมาถามเขาว่า ภาคเอกชนเข้ามาทำอะไรในเรื่องการศึกษา เศรษฐกิจและอื่นๆ เขาตอบว่าลักษณะพิเศษของประชารัฐ คือภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และในเรื่องการศึกษา อาตมาขอถ่ายทอดแนวคิดของคุณศุภชัย เจียรนวนนท์ ที่มองการศึกษาของไทยให้ท่านทั้งหลายได้ทราบ ว่าทำไมเราผลิตออกมาแล้วไม่มีความสามารถในการแข่งขัน เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน นักเรียนของเรา ครูของเรา ผลผลิตของเรา ความสามารถในการแข่งขันสู้เขาไม่ได้ คุณศุภชัยบอกว่ามาจากสาเหตุสำคัญ คือในการผลิตบัณฑิตหรือนักเรียนก็ตามผู้บริหารสถานศึกษาไม่ค่อยสนใจสังคมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคประชาชน ผู้บริหารสนใจแต่จะตอบสนองนโยบายของรัฐ เพราะรัฐให้งบประมาณสถานศึกษาส่วนใหญ่ก็เป็นของรัฐ องค์กรประกอบของสภามหาวิทยาลัยประกอบด้วยผู้บริหารบวกหัวหน้าส่วนราชการที่กำกับดูแลเรา เช่นสำนักงบประมาณ ตรงไหนที่ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนกำหนดนโยบาย เพราะฉะนั้นเวลาเราตอบโจทย์ทางการศึกษา เราตอบโจทย์ให้กับรัฐบาล แต่สังคมเป็นผู้ใช้บัณฑิตของเรา เขาต้องการบัณฑิตเช่นไร เราเคยถามเขาบ้างไหม จะมาถามกันทีหนึ่งก็ตอนประเมินแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ เพื่อนำไปทำแผนต่อไป ในภาคปฏิบัติ เราให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมตรงไหนด้วยเหตุนี้จึงไม่มีการแข่งขันในการสร้างผลผลิตของสถานศึกษาที่เป็นระบบปิดเสียส่วนใหญ่ เนื่องจากภาครัฐเป็นฝ่ายให้งบประมาณ จึงกำหนดนโยบายกันเอง ภาคประชาชนไม่ค่อยได้มีส่วนร่วม ถ้าภาคสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการศึกษาบ้าง สถานศึกษาจะตอบสนองสังคมมากกว่านี้

^๖ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙ โดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

เช่นเปิดเผยว่า เราผลิตอะไรกัน ความรู้ความสามารถของผลผลิตเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือไม่ สังคมต้องการเพิ่มคุณสมบัติอะไรเข้าไปในผลผลิต

ในอนาคต ถ้าเราจะยกระดับมาตรฐานการศึกษา เราจะต้องฟังภาคประชาชนด้วย มิฉะนั้น ก็จะมีแต่ระบบราชการครอบงำการศึกษา การคิดในการแข่งขันและตอบสนองความต้องการของภาคประชาสังคมจะน้อยไป อันนี้เป็นกระแสประชารัฐที่ตอนนี้เข้าไปในการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา อาตมากำลังรอว่าเมื่อไรกระแสนี้จะมาถึงระดับอุดมศึกษา เราปฏิรูปการศึกษาตั้งแต่ปี ๒๕๔๒ เมื่อมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ตอนนั้นเรามาพูดถึงการปฏิรูปการศึกษากันอีกแล้ว ที่การศึกษามีปัญหาเพราะเราคิดกันอยู่ในกลุ่มข้าราชการหรือเปล่า เราได้เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามา ร่วมกำหนดนโยบายด้านการศึกษาด้วยหรือไม่ นั่นคือสังคมต้องการผลผลิตที่มีสมรรถภาพหรือมีความสามารถในการแข่งขันระดับใด

ข้อที่ ๑ **สมรรถภาพ** ได้แก่ พร้อมใช้งาน เราควรถามผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่า ผลผลิตของเราพร้อมใช้งานในเรื่องอะไร ในยุคอุตสาหกรรมต่อยุคข้อมูลข่าวสารนี้ สถานการศึกษาแห่งชาติต้องการให้ผลิตบัณฑิตด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีมีจำนวนสูงกว่าด้านสังคมศาสตร์ เมื่อไรเราจะไปถึงตรงนั้น ที่ทำให้ผลผลิตสายอาชีพหรือสายวิชาชีพมีมากกว่าสายสังคม เราตอบสนองตรงนี้แค่ไหน สังคมกำลังขาดแคลนคนมีฝีมือด้านอาชีพด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เราจะเพิ่มผลผลิตด้านนี้ได้อย่างไร นี่คือ คุณสมบัติของผลผลิต ข้อที่ ๑ คือมีสมรรถภาพ ความพร้อมใช้งาน

ข้อที่ ๒ **คุณภาพ** ได้แก่ ความดีที่มาจากการใช้ความเก่งหรือสมรรถภาพอย่างเต็มกำลังเพื่อประโยชน์สุขของคนอื่น บางคนเก่งแต่เก็บซ่อนความสามารถเอาไว้ ไม่ชอบช่วยคนอื่นเพราะไม่มีน้ำใจ ถ้าเป็นครูก็ไม่รักลูกศิษย์ ไม่มีจิตวิญญาณของครู เพราะฉะนั้น เราประกันคุณภาพด้วยการตั้งใจทำหน้าที่อย่างเต็มที่ เพราะมีน้ำใจ คือ **ร้องให้สุดคำ รำให้สุดแขน แพนให้สุดปีก** เมื่อเราตั้งใจทำหน้าที่ ผลผลิตจะออกมาดีเอง **คุณภาพ หมายถึง ความดี** ดังที่เวลาพระพุทธเจ้าแสดงพระธรรมเทศนา คนฟังจะเป็นพันคนหรือมีแค่ ๕ คน ก็เทศน์ได้ดีเหมือนกัน พระพุทธเจ้าเทศน์ครั้งแรกที่เรียกว่าปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ พระองค์เทศน์อย่างดีจนกระทั่งปัญจวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรม

ข้อที่ ๓ **สุขภาพ** สุขภาพกายและสุขภาพใจคือมีความสุข ก่อนอื่นครูต้องมีความสุขจึงจะทำให้ลูกศิษย์มีความสุขได้ ถ้าครูเองก็ทุกข์ ครูจะลงไปที่ลูกศิษย์ เช่น ครูมีภาระหนี้สิน มีปัญหาครอบครัว มีปัญหาทางจิตใจ ก็ไปลงกับเด็กหรือกับครูในโรงเรียนด้วยกัน สร้างบรรยากาศที่ไม่เอื้อต่อความสุข เราจะผลิตบัณฑิตให้มีความสุขทั้งทางกายและทางใจได้อย่างไร เพราะความสุขและความทุกข์ของคนหนึ่งจะมีผลกระทบต่อคนอื่น

สมรรถภาพ คุณภาพและสุขภาพของคนช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพขององค์กร ประสิทธิภาพ หมายถึง ลงทุนน้อยแต่ได้ผลตอบแทนคุ้มค่า เข้าทำนองที่ว่า “ประโยชน์สูง ประหยัดสุด” นั่นคือปริมาณ และคุณภาพสำคัญพอกัน ตอนนี้เราใช้เวลาผลิตบัณฑิตทางการศึกษานานขึ้นเป็น ๕ ปี เราคัดเลือกคนที่เข้ามาเรียนครูอย่างพิถีพิถันหรือไม่เพียงไร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยใช้ความพิถีพิถันในการผลิตครูสาขาหนึ่งซึ่งสถาบันอื่นไม่เปิดสอน นั่นคือสาขาวิชาวิปัสสนาภาวนาในระดับปริญญาโทเพื่อผลิตบัณฑิตให้ไปเป็นครูสอนกรรมฐาน หรือเป็นวิปัสสนาจารย์ สาขานี้ค่อนข้างจะเป็นที่นิยมกันมาก เราผลิตเท่าไรก็ไม่พอใช้ เรียนจบแล้วไปเป็น อาจารย์สอนวิปัสสนากรรมฐาน นอกจากจะเรียนภาคทฤษฎีในห้องเรียนแล้วผู้เรียนยังต้องนั่งกรรมฐาน ติดต่อกันเป็นเวลา ๗ เดือนก่อนทำวิทยานิพนธ์ เราคัดเลือกเอาผู้ที่มีใจรักด้านนี้จริงๆ มาเรียน เวลาสอบเข้า เราสอบทั้งข้อเขียนและภาคปฏิบัติ โดยให้ผู้ผ่านการสอบข้อเขียนทดลองไปนั่งกรรมฐาน ๑ เดือน ถ้าใครผ่าน ๑ เดือนนี้ เรารับเข้าเรียน ถ้าใครไม่ผ่านถึงจะสอบข้อเขียนได้เราก็ไม่รับ ผลปรากฏว่าหลังจากที่เรียนภาคทฤษฎีแล้วไปนั่งกรรมฐาน ๗ เดือน ผู้ออกกลางคันมีน้อยมาก เพราะเราคัดเลือกเอาคนที่ใจรักจริงๆ ด้วยการให้ทดลองนั่งกรรมฐาน ๑ เดือนตอนสอบเข้า พวกนี้แม้ตอนหลังจะนั่งกรรมฐานอีก ๗ เดือนก็สู้ นี่คือสิ่งที่ทำให้หลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนาของเราประสบความสำเร็จ

รวมความว่าบัณฑิตต้องมี ๓ ภาพ ได้แก่ **สมรรถภาพ**คือพร้อมใช้งาน **คุณภาพ**คือมุ่งความเป็นเลิศ และ**สุขภาพ**คือสร้างความพอใจ ถ้าเราสามารถผลิตบัณฑิตทางการศึกษาที่มีทั้งสมรรถภาพคือพร้อม ใช้งาน สอนได้อย่างดีมีคุณภาพคือมุ่งความเป็นเลิศด้วยจิตวิญญาณของครู เหมือนการสร้างวิปัสสนาจารย์ ที่ได้กล่าวมา และมีสุขภาพคือตัวเองมีความสุข อีกทั้งไปสอนใครก็ทำให้ผู้เรียนมีความสุข ถ้าเรา ตั้งเป้าหมายให้ผลผลิตมี ๓ ภาพอย่างนี้ เราจะผลิตบัณฑิตให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้นได้อย่างไร

ต่อไปนี้เป็นแนวคิดและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตบัณฑิต หลักธรรมที่ขอกกล่าวถึงในเบื้องต้น คือ **พุทธคุณ** หมายถึงคุณลักษณะสำคัญของพระพุทธเจ้ามี ๓ ประการได้แก่ ปัญญาคุณ วิสุทธิคุณและ กรุณาคุณ^๗ พุทธคุณ ๓ ทำให้เกิดภาพ ๓ ภาพ นั่นคือ ปัญญาคุณทำให้เป็นคนเก่งมีสมรรถภาพ กรุณาคุณ ทำให้เป็นคนดีมีคุณภาพ และวิสุทธิคุณทำให้จิตบริสุทธิ์ผ่องใสมีสุขภาพ

มนุษย์ที่สมบูรณ์

เราจะสร้างบัณฑิตให้เป็น**มนุษย์ที่สมบูรณ์**ผู้เพียบพร้อมด้วยคุณลักษณะทั้งสามประการนี้ได้อย่างไร คำว่า **บัณฑิต** ในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้หมายถึงผู้เรียนจบปริญญา ในสมัยก่อนคนไม่จบปริญญา เขาก็เรียกว่า บัณฑิต ดังที่เขาเรียกคนที่บวชแล้วสึกออกไปว่า ทิด (จิต) นั่นคือบัณฑิตทางศาสนา

^๗ วิสุทธิ.ฎีกา. ๑/๑

ความหมายของคำว่าบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนาปรากฏอยู่ในพระบาลีที่ว่า **ทิฏฺฐเจ ธมฺเม จ โย อตฺโต** เป็นต้นแปลความว่า “**คนมีปัญหาท่านเรียกว่าบัณฑิต เพราะรู้ประโยชน์ ๒ ประการ คือ ประโยชน์ปัจจุบันทันตาเห็น และประโยชน์ระยะยาว**”^๘ ประโยชน์ปัจจุบันทันตาเห็นในภาษาบาลีเรียกว่าทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ที่ได้จากการทำงานหาเงินเลี้ยงชีพ เป็นประโยชน์ในทางโลก มีความสุขทางกายหรือกายิกสุข บัณฑิตจะต้องได้ประโยชน์นี้เป็นอันดับแรก ส่วนประโยชน์ที่สองคือสัมปรายิกัตถะ หมายถึง ประโยชน์ระยะยาวที่เป็นนามธรรม เรามองไม่เห็นด้วยตา แต่ว่าสร้างความสุขใจหรือเจตสิกสุข นั่นคือธรรมที่คุ้มครองชีวิตของเราให้แคล้วคลาดปราศจากทุกข์โศกโรครภัยและอุปัทวันตรายทั้งปวง

บัณฑิตในทางพระศาสนาต้องมีความรู้ ๒ ประการ คือ ๑) ความรู้ในทางโลกและ ๒) ความรู้ในทางธรรม ความรู้ในทางโลกช่วยในการประกอบอาชีพประสบความสำเร็จในทางโลก จึงได้ประโยชน์ปัจจุบันทันตาเห็น ส่วนความรู้ในทางธรรมเป็นเข็มทิศในการดำรงชีวิต ช่วยป้องกันไม่ให้ฆ่าตัวตายและไม่ให้ฆ่ากันตาย เพราะมีคุณธรรมจริยธรรมคุ้มครอง สิ่งที่จะช่วยให้ได้ประโยชน์ในระยะยาวอย่างยั่งยืนก็คือธรรม เช่น ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา รวมความว่า บัณฑิตคือคนที่รู้จักแสวงหาประโยชน์ ๒ ประการ คือ ประโยชน์ในทางโลกและประโยชน์ในทางธรรม

กล่าวอีกนัยหนึ่ง บัณฑิตคือผู้มีความรู้ ๒ ทาง ได้แก่ ความรู้ในทางโลกและความรู้ในทางธรรม บัณฑิตต้องเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ผู้มีตาสองข้างโดยที่ตาข้างหนึ่งเป็นความรู้ในทางโลกเพื่อประสบความสำเร็จในทางโลก ตาอีกข้างหนึ่งเป็นความรู้ในทางธรรมที่ช่วยประคับประคองให้มีความสุขยั่งยืนอยู่ในโลก ตาข้างที่สองนี้เราเรียกว่าศีลธรรม ความรู้ในทางโลกอย่างเดียวทำให้เป็นคนเก่ง ความรู้ในทางธรรมทำให้เป็นคนดี ความเก่งอย่างเดียวยังไม่พอ คนเราจึงต้องมีความรู้ในทางธรรมคอยก้ำกับความรู้ในทางโลก ตาข้างหนึ่งทำให้เป็นคนเก่ง ตาอีกข้างหนึ่งทำให้เป็นคนดี เมื่อคนเรามีตาครบทั้ง ๒ ข้างจึงจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือเป็นคนทั้งเก่งและดี เขาเป็นคนเก่งด้วยความรู้ในทางโลก เช่น วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เขาเป็นคนดีด้วยความรู้ในทางธรรมคือมีศีลธรรมคอยก้ำกับความรู้ในทางโลก

พระพุทธเจ้าทรงแบ่งคนในโลกนี้ออกเป็น ๓ ประเภท^๙ ดังนี้

ประเภทที่ ๑ **อันธจักษุ** คือคนตาบอด ได้แก่คนที่ไม่มีความรู้ทั้งในทางโลกและในทางธรรม

ประเภทที่ ๒ **เอกจักษุ** คือคนตาเดียว ได้แก่คนที่มีความรู้ในทางโลกอย่างเดียว

ประเภทที่ ๓ **ทวิจักษุ** คือคนมีตาสองข้าง ได้แก่ คนที่มีความรู้ทั้งในทางโลกและในทางธรรม

^๘ อัง.ปญจก.(บาลี) ๒๒/๔๓/๔๔, อัง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๔๓/๖๙.

^๙ อัง.ติก.(บาลี) ๒๐/๒๙/๑๒๓, อัง.ติก.(ไทย) ๒๐/๒๙/๑๗๘.

คนสองประเภทแรกเป็นคนพิการในทางธรรม คนประเภทที่ ๓ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในพระพุทธศาสนา

การศึกษาต้องสามารถสร้างบัณฑิตวิจักษณ์คือผู้มีความรู้ทั้งในทางโลกและในทางธรรม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ผู้สามารถนำพาตัวเองให้รอดพ้นจากปัญหาชีวิตหรือความทุกข์ได้เป็นอย่างดี เขาเป็นคนเก่งที่สามารถเอาตัวรอดในทางโลกและเป็นคนที่เอาตัวรอดในทางธรรม เป้าหมายของการผลิตบัณฑิตอยู่ที่ความสมดุลระหว่างความรู้ในทางโลกกับความรู้ในทางธรรม เข้าทำนองที่ว่า “โลกไม่ซ้ำ ธรรมไม่เสีย”

การศึกษาหมาทางด้วน

การศึกษาที่ขาดความสมดุลระหว่างความรู้ในทางโลกกับความรู้ในทางธรรมนี้ท่านพุทธทาสภิกขุเรียกว่า “การศึกษาหมาทางด้วน” เมื่อปี ๒๕๒๒ ท่านพุทธทาสภิกขุวิจารณ์ระบบการศึกษาไทยที่เอาอย่างต่างประเทศว่าเป็นการศึกษาหมาทางด้วน ท่านยกตัวอย่างจากนิทานอีสปว่า มีสุนัขตัวหนึ่งเข้าไปในป่าแล้วติดกับนายพรานจนทางขาด เมื่อกลับเข้าหมู่บ้าน มันเที่ยวไปโฆษณาว่าการไม่มีหางดีกว่ามีหาง สุนัขตัวอื่นๆ หลงเชื่อจึงตัดหางตัวเองทิ้งจนมีแต่หมาทางด้วนเต็มไปหมด ท่านพุทธทาสภิกขุสรุปว่าประเทศมหาอำนาจจัดการศึกษาเน้นวัตถุนิยมที่ให้แต่ความรู้ในการประกอบอาชีพโดยตัดเรื่องธรรมหรือศาสนาออกไปจากหลักสูตร วัตถุนิยมคือกบดักที่ตัดหางสุนัขจนขาด และแล้วประเทศมหาอำนาจเหล่านั้นก็เที่ยวชักชวนประเทศอื่นๆ ให้จัดการศึกษาบูชามัตถุนิยมตามๆ กันไป ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวว่า “นี่คือความเลวร้ายที่เกิดจากระบบการศึกษาที่เป็นเหมือนหมาทางด้วน ระบบการศึกษาที่มีแต่ความรู้ทางหนังสือ รู้แต่อาชีพ ไม่มีธรรมสำหรับให้มีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง”^{๑๐} ในมุมมองท่านพุทธทาสภิกขุ นักการศึกษาไทยต้องช่วยกันต่อหางให้สุนัข นั่นคือนำศีลธรรมกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาของชาติ ท่านเตือนว่า “ถ้าศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะพินาศ”

ก่อนหน้านั้นในปี ๒๔๔๑ สมเด็จพระปิยมหาราช รัชกาลที่ ๕ ได้เคยแสดงความห่วงใยการศึกษาไทยในทำนองเดียวกันนี้ถึงความตอนหนึ่งในพระราชหัตถเลขาที่ว่า “การสอนศาสนาในโรงเรียน ทั้งในกรุงแลหัวเมือง จะต้องให้มีขึ้น ให้มีความวิตกไปว่า เด็กชั้นหลังจะห่างเหินจากการศาสนาจนเลยเป็นคนไม่มีธรรมในใจมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนั้น จะถือว่าเหมือนอย่างทุกวันนี้คนที่ไม่รู้อะไรก็มีมากต่อไปภายหน้า ถ้าเป็นคนที่ได้เล่าเรียนคงจะประพฤติตัวดีกว่าคนที่ไม่ได้เล่าเรียนนั้นหาถูกไม่ คนที่ไม่มีธรรมเป็นเครื่องดำเนินตามคงจะหันไปทางทุจริตโดยมาก ถ้ารู้น้อยก็โกงไม่ค่อยคล่อง ถ้าโกงไม่สนิท ถ้ารู้มากก็โกงคล่องมากขึ้น และโกงพิสดารมากขึ้น”^{๑๑}

^{๑๐} พุทธทาสภิกขุ, “ธรรมะในฐานะสิ่งที่หายไปจากระบบการศึกษา”, ธรรมบรรยาย ๒๕๒๒.

^{๑๑} กระทรวงศึกษาธิการ, *แนวพระราชดำริแก้รัชกาล*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๘), หน้า ๑๗๓.

เพราะฉะนั้น ท่านพุทธทาสภิกขุจึงเรียกร้องให้การศึกษาไทยต่อทางให้ตัวเองด้วยการนำความรู้ด้านศาสนาหรือศีลธรรมกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา คือสอนให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้ในทางโลกและความรู้ในทางธรรม ท่านกล่าวว่า การดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องเป็นเหมือนการไถนาด้วยควาย ๒ ตัว ท่านเล่าว่า คนสมัยโบราณใช้ควาย ๒ ตัวไถนา ควาย ๒ ตัวที่ว่ำนั้นคือควายตัวรู้กับควายตัวแรง เมื่อชาวนาเอามาเทียมคู่กันการไถนาจึงจะเป็นไปได้ ควายตัวแรกคือตัวรู้ เป็นควายแก่ มีประสบการณ์ รู้ภาษาชาวนา เมื่อชาวนาสั่งให้เดินมันก็เดิน ชาวนาสั่งให้หยุดมันก็หยุด มันรู้ภาษาชาวนาแต่ไม่มีแรงลากไถ ชาวนานำมันไปเทียมคู่กับควายอีกตัวหนึ่งซึ่งเป็นควายหนุ่มมีแรงลากไถแต่ไม่รู้ภาษาชาวนาเพราะเป็นพวกมือใหม่ หัดขับ เวลาชาวนาสั่งให้เดิน ควายแก่ตัวรู้จะขยับเดิน ควายหนุ่มตัวแรงจะเดินตาม พอไปถึงคันนา ชาวนาสั่งให้เลี้ยว ควายตัวรู้ก็เลี้ยวโดยเบียดควายตัวแรงให้เลี้ยวตาม การเลี้ยวซ้าย เลี้ยวขวาหรือการหยุดขึ้นอยู่กับควายตัวรู้เป็นตัวกำกับให้ควายตัวแรงทำตาม ส่วนควายหนุ่มตัวแรงเป็นตัวลากไถ ควายแก่ตัวรู้กำกับควายหนุ่มตัวแรง เมื่อเข้าคู่กันอย่างนี้การไถนาจึงจะสำเร็จ^{๑๒}

ในการดำเนินชีวิตของคนเราก็เหมือนกัน นั่นคือความรู้ในทางธรรมต้องกำกับความรู้ในทางโลก นำเอาความรู้ทางศีลธรรมกำกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นั่นคือ ใช้ความดีกำกับความเก่ง เดี่ยวนี้บางคนไม่ยอมใช้คำว่าเก่งนำหน้าคำว่าดี เขาขอเปลี่ยนเป้าหมายการศึกษาจากคำว่า “เก่ง ดี มีสุข” เป็นคำว่า “ดี เก่ง มีสุข” เพื่อให้ความดีมาก่อนความเก่งและคอยกำกับความเก่ง ที่ปัญหาในบ้านเมืองทุกวันนี้มีมากมายก็เพราะระบบการศึกษาผลิตคนเก่งที่ไม่มีความดีกำกับ ระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันควรต่อทางให้ตัวเองด้วยการนำเอาตัวรู้คือความรู้ในทางธรรมมากำกับตัวแรงคือความรู้ในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสมดุล กล่าวอีกนัยหนึ่ง ระบบการศึกษาต้องสร้างดวงตาให้ครบทั้งสองข้าง ตาข้างหนึ่งเป็นความรู้ในทางโลกและตาอีกข้างหนึ่งเป็นความรู้ในทางธรรม ผลผลิตทางการศึกษาก็จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ผู้เป็นทวิจักขุคือมีตาครบสองข้างบริบูรณ์

การที่พระพุทธศาสนากล่าวถึงบุคคลทวิจักขุคือมีตาสองข้างนี้สอดคล้องกับการค้นพบทางวิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบันที่ว่าสมองของมนุษย์แบ่งออกเป็น ๒ ซีก คือสมองซีกซ้ายกับสมองซีกขวา แต่ละซีกเน้นทำหน้าที่กันคนละอย่าง วงการศึกษาไทยพูดถึงเรื่องการศึกษาพัฒนาสมอง ๒ ซีกมานานพอสมควร ซึ่งก็เป็นแนวคิดคล้ายกันกับการพัฒนาคนให้เป็นทวิจักขุคือมีดวงตาแห่งความรู้ครบทั้งสองข้าง

^{๑๒} พุทธทาสภิกขุ, “ชีวิตต้องเที่ยวด้วยควายสองตัว”, ธรรมบรรยาย ๒๕๒๓.

การศึกษาพัฒนาสมองสองซีก

โรเจอร์ สเปนอร์ (Roger Sperry)^{๑๑} เป็นคนแรกที่บุกเบิกการศึกษาวิจัยเรื่องสมองสองซีก จนกระทั่งเขาได้รับรางวัลโนเบลจากการศึกษาเรื่องนี้ใน พ.ศ. ๒๕๒๔ การค้นพบของสเปอร์รีมีผลกระทบต่อแนวคิดในการจัดการศึกษายุคปัจจุบันมีใช้น้อย

สเปอร์รีและนักวิทยาศาสตร์ยุคปัจจุบันยอมรับว่า สมองของมนุษย์แบ่งเป็น ๒ ซีก สมองซีกซ้ายทำหน้าที่ในการใช้ภาษา คณิตศาสตร์ ตรรกศาสตร์ การคิดวิเคราะห์แบ่งแยก ขณะที่สมองซีกขวามักทำหน้าที่ในการใช้จินตนาการ คิดเป็นภาพรวม จึงถนัดเรื่องศาสนาและศิลปะ ถ้าคนเราใช้สมองซีกเดียวก็จะเก่งเพียงด้านเดียวเช่นเด็กที่ใช้สมองซีกซ้ายมากกว่าก็จะเก่งด้านภาษาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ส่วนเด็กที่ใช้สมองซีกขวามากกว่าก็จะเก่งด้านศิลปะและ ศาสนา

เด็กแรกเกิดจนถึงอายุ ๒ ขวบจะใช้สมองซีกขวามากกว่าซีกซ้าย เด็กเล็กจะมองโลกเป็นภาพรวมโดยไม่คิดแยกแยะ เด็กเล็กจึงผูกมิตรกับคนแปลกหน้าได้ง่าย เพราะไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นวรรณะ เด็กเล็กเป็นวัยที่มองโลกสวยและมีความสุข แต่เมื่อเด็กโตขึ้น เขาก็จะเริ่มคิดแบ่งแยกโดยใช้สมองซีกซ้ายมากกว่า โดยเริ่มแบ่งแยกว่า มีรวยมีจน มีโง่ มีฉลาด มีผิวขาวผิวดำ มีสีเหลืองสีแดง อีกทั้งระบบการศึกษาในโรงเรียนก็สอนเน้นหนักวิชาภาษาและคณิตศาสตร์จนสมองซีกซ้ายได้รับการพัฒนาล้าหน้าสมองซีกขวา การพัฒนาสมองสองซีกเริ่มเสียความสมดุลเมื่อการพัฒนาของสมองไม่เท่ากัน ความสุขในวัยเด็กก็ค่อยหายไปจากชีวิต การผูกมิตรเป็นเรื่องที่ทำได้ยากขึ้นเพราะสมองซีกซ้ายถนัดในการแบ่งแยกมากกว่าการรวมกัน

เหตุที่คนในบ้านเมืองเราแตกแยกแบ่งสีแบ่งฝ่ายอยู่ทุกวันนี้อาจเนื่องมาจากระบบการศึกษาที่สอนเน้นภาษาและคณิตศาสตร์มากกว่าศาสนาและศิลปะก็เป็นได้ สมองซีกซ้ายถูกพัฒนามากเกินไปจนทำให้คนเราอยู่ร่วมกันได้ยาก เพราะการคิดแบบสามัคคีปรองดองต้องอาศัยสมองซีกขวาที่ถนัดในการมองภาพรวม แต่ระบบการศึกษาได้พัฒนาสมองซีกซ้ายให้มีอำนาจเหนือสมองซีกขวา จึงกลายเป็นว่าควายตัวแรงกำกับควายตัวรู้ ควายตัวแรงคือสมองซีกซ้าย ควายตัวรู้คือสมองซีกขวา เมื่อระบบการศึกษาทำให้ควาย ๒ ตัวทำงานแบบผิดฝาผิดตัวเพราะส่งเสริมให้ควายตัวแรงเป็นตัวนำ แทนที่จะให้ควายตัวรู้เป็นตัวนำ เด็กจึงมีความทุกข์ เริ่มจากทุกข์ในการอยู่ร่วมกับคนอื่นในโรงเรียนและในครอบครัว ถ้าเด็กมีเมตตากรุณาต่อเพื่อนต่อครูและครูมีเมตตากรุณาต่อเด็ก เด็กก็จะมีมีความสุขในโรงเรียน แต่ระบบการศึกษาได้เน้นการสอนให้เด็กคิดแบ่งแยกแต่ไม่สอนให้เด็กคิดแบบองค์รวม ผลก็คือเด็กขาดเมตตากรุณา ขาดมนุษยสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกับคนอื่น เมื่อเรียนจบไปทำงานก็มีแต่สร้างความขัดแย้งโดยไม่รู้จักสร้างความรักความสามัคคี

^{๑๑} “Roger Wolcott Sperry.” Wikipedia, The Free Encyclopedia. Wikipedia, The Free Encyclopedia, 31 Aug. 2016.

นี่เป็นผลของระบบการศึกษาที่ส่งเสริมสมองซีกซ้ายมากกว่าสมองซีกขวาจนทำให้ควายตัวแรงแก้กับควายตัวรู้

ในปี ๒๕๕๑ นักวิทยาศาสตร์ทางสมองแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ชื่อว่า จิล โบลท์ เทย์เลอร์ (Jill Bolte Taylor) เขียนหนังสือเรื่อง *My Stroke of Insight*^{๑๔} (การรู้แจ้งจากอัมพาต) จิลเล่าประสบการณ์ของเธอเองว่าเธอเป็นนักวิทยาศาสตร์ทางสมอง แต่โชคร้ายที่เส้นโลหิตในสมองซีกซ้ายแตกเสียเอง เธอเป็นอัมพาต พูดไม่ได้และเคลื่อนไหวไม่ได้ เธอใช้เวลารักษาตัวอยู่ ๘ ปี จึงพูดเขียนและใช้ชีวิตได้ตามปกติ จิลได้เขียนหนังสือเล่าประสบการณ์ตอนเส้นโลหิตในสมองแตกพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

เช้าวันหนึ่งในปี ๒๕๓๙ จิลตื่นเช้าขึ้นมาพบว่าตัวเองเป็นอัมพาตครึ่งตัว คือร่างกายซีกขวาเคลื่อนไหวไม่ได้ การเป็นนักวิทยาศาสตร์ทางสมองทำให้เธอรู้ตัวว่าเส้นโลหิตในสมองแตก ที่แปลกคือเสียงพูดคุยในสมองเงียบหายไป ตามปกติเมื่อคนเราตื่นขึ้นมาจะคิดโน่นคิดนี่ตลอดเวลา บางทีก็มีเสียงถกเถียงดังอยู่ในหัวของเรา แต่เช้าวันนั้นเสียงคุยแข่งกันในสมองของจิลเงียบไปเลย ทั้งนี้เพราะสมองซีกซ้ายเป็นตัวคิดด้วยภาษา เมื่อเส้นโลหิตแตกในสมองซีกซ้าย ความสามารถในการคิดเป็นภาษาก็หมดไป เสียงคุยในหัวจึงเงียบไป

ตอนนี้เป็นโอกาสของสมองซีกขวาบ้าง เราถูกฝึกให้สมองซีกซ้ายคุมเกมมาตลอด เมื่อสมองซีกซ้ายมีปัญหา สมองซีกขวาได้โอกาสยึดอำนาจคุมสถานการณ์แทน สมองซีกขวาไม่คิดเป็นภาษาแต่คิดเป็นภาพ มันทำงานโดยรับข้อมูลจากประสาทสัมผัสรอบตัวมาคิด ในขณะที่นั้นไม่มีเส้นแบ่งระหว่างตัวเรารู้กับสิ่งที่ถูกรู้ นั่นคือจิลไม่รู้ว่าร่างกายของตัวเองสิ้นสุดที่ไหน เธอรู้สึกว่าตัวเองรวมเป็นหนึ่งกับสรรพสิ่งรอบตัว ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต มีแต่ปัจจุบันที่นี้เดี๋ยวนี้ Here and now เธออ่อนสบายไม่มีความกังวลเพราะเสียงแห่งความกังวลจากสมองซีกซ้ายได้เงียบไปแล้ว เมื่อสมองซีกขวาทำงานฝ่ายเดียว จิลรู้สึกสุขสงบมาก เพราะอยู่กับปัจจุบันที่นี้เดี๋ยวนี้ เมื่ออยู่กับปัจจุบันจึงไม่มีอนาคตให้กังวลใจ ไม่มีความกลัวตาย

สิ่งที่ทำให้เราทุกข์คือเสียงบ่นจากสมองซีกซ้าย มันคิดกลัวนั่นกลัวนี่ ห่วงนั่นห่วงนี่ พอไม่มีเสียงบ่นจากสมองซีกซ้าย สมองซีกขวาก็ทำหน้าที่อย่างมีความสุข จิลนอนนิ่งไปสักพักใหญ่ ถ้าเลือดออกในสมองมากขึ้น จิลก็อาจตายได้ คนส่วนใหญ่ที่มีอาการอย่างนั้นมักนอนรอความตาย เพราะเขาไม่คิดกลัวตาย คนกลัวตายต้องคิดห่วงอดีตหรือคิดกังวลกับอนาคต เมื่อสมองซีกขวาทำงาน จิลไม่มีความกังวล ความกลัวตายของเธอจึงหายไป แต่สมองซีกซ้ายยังไม่สิ้นฤทธิ์เสียทีเดียว สักพักหนึ่งสมองซีกซ้ายก็ฮึดขึ้นมาเตือนว่าอย่าเสวยวิมุตติสุขนานนัก รีบโทรให้คนมาช่วย จิลนี่กลัวตายขึ้นมาจึงลุกขึ้นอย่างยากลำบาก เธอหยิบโทรศัพท์ขึ้นมาเพื่อจะโทรบอกที่ทำงานที่โทรอยู่ทุกวัน แต่วันนี้เธอจำหมายเลขโทรศัพท์ไม่ได้ เพราะสมอง

^{๑๔} Jill Bolte Taylor, *My Stroke of Insight : A Brain Scientist's Personal Journey*, 2009.

ซึกซัยที่ทำงานเกี่ยวกับตัวเลขใช้การไม่ได้ เธอจึงหยิบนามบัตรของตัวเองซึ่งมีหมายเลขโทรศัพท์ที่ทำงานอยู่ด้วย จิลอ่านตัวเลขไม่ได้ เธอวางนามบัตรติดกับแป้นโทรศัพท์ จากนั้นเทียบภาพตัวเลขในนามบัตรกับภาพตัวเลขที่แป้นโทรศัพท์แล้วกดภาพให้ตรงกัน พอกดภาพตรงกันแล้วปลายหางรับสาย คนที่ทำงานพูดอะไรมา เธอฟังไม่รู้เรื่อง เธอก็พูดไม่เป็นภาษามีแต่เสียงอ้อแอ้ เพื่อนที่ทำงานรู้ทันทีว่าเธอมีปัญหาสุขภาพก็โทรแจ้งให้รถรับเธอไปส่งโรงพยาบาล ปรากฏว่าโลหิตออกในสมองซึกซัยโตเท่าลูกกอล์ฟ หมอผ่าตัดสมองทันที เธอใช้เวลารักษาตัวและพักฟื้น ๘ ปี จึงกลับมาพูดและเขียนหนังสือเล่าประสบการณ์นี้ได้

เรื่องเล่าจากประสบการณ์ตรงของนักวิทยาศาสตร์ทางสมองคนนี้ทำให้เราเห็นได้ว่า สมองสองซีกทำงานต่างกันอย่างไร สมองซึกซัยเป็นตัวแรงเพราะถนัดเรื่องภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ส่วนสมองซึกขวาถนัดเรื่องศิลปะ ศาสนา ความรู้ในทางธรรมขึ้นอยู่กับสมองซึกขวาที่ทำให้มองภาพรวมโดยไม่มี การแบ่งแยกเป็นเราเป็นเขา เมื่อนั่งกรรมฐานถึงจุดหนึ่งเราจึงรู้สึกว่ารวมเป็นหนึ่งกับสรรพสิ่งในจักรวาล การแผ่เมตตาที่ไม่มีขอบเขตจำกัดมาจากสมองซึกขวา ความรักความสามัคคีเกิดจากการพัฒนาสมองซึกนี้ การศึกษาต้องช่วยพัฒนาสมองซึกซัยและสมองซึกขวาให้สมดุลกัน

การศึกษาพัฒนาปัญญา

การจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมุ่งสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยทวิจักขุคือใช้ดวงตาทั้งสองข้างอย่างสมดุล นั่นคือพัฒนาสมองทั้งสองซีกอย่างเท่าเทียมกัน ดังปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า **“จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม”** การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาพัฒนาสมองซึกขวา การบูรณาการวิชาพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่มุ่งพัฒนาสมองซึกซัย มีการพัฒนาจิตใจด้วยการให้ปฏิบัติกรรมฐานซึ่งเป็นการพัฒนาสมองซึกขวาโดยตรง มหาวิทยาลัยกำหนดให้นิสัยทุกระดับต้องปฏิบัติกรรมฐานทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ยังมีการเข้าค่ายปฏิบัติกรรมฐานร่วมกันเป็นภาคบังคับ นั่นคือ นิสิตปริญญาตรีเข้าค่ายนั่งกรรมฐานปีละ ๑๐ วัน รวม ๔ ปีก็ ๔๐ วัน นิสิตปริญญาโทเข้าค่ายนั่งกรรมฐาน ๓๐ วัน นิสิตปริญญาเอกเข้าค่ายนั่งกรรมฐาน ๔๕ วัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมุ่งผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้มีปัญญา ดังสุภาสิตประจำมหาวิทยาลัยที่ว่า **“ปัญญา โลกสมิ ปชโชโต ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก”**^{๑๕} คำว่า ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Wisdom ต่างจากคำว่า สุตะซึ่งแปลว่า ความรู้ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Knowledge

^{๑๕} ส.ส.(บาลี) ๑๕/๘๒/๕๑, ส.ส.(ไทย) ๑๕/๘๐/๘๕.

สุตะหรือความรู้ก็ยังตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของสมองซีกใดซีกหนึ่ง แต่ปัญญาหรือความรอบรู้ข้ามพ้นข้อจำกัดนั้นเพราะมันเชื่อมตัวรู้กับตัวแรงเข้าด้วยกัน เชื่อมสมองซีกซ้ายกับสมองซีกขวาเข้าด้วยกัน และเชื่อมความรู้ในทางโลกกับความรู้ในทางธรรมเข้าด้วยกัน การเชื่อมนี้ไม่ใช่แค่นำองค์ความรู้ทั้งสองทางมากองรวมกัน แต่เป็นการบูรณาการเข้าด้วยกันตามคำจำกัดความที่ว่า “บูรณาการหมายถึงการนำสิ่งที่แยกกันมารวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนเกิดองค์รวม (Whole)”

กระบวนการเกิดปัญญาตั้งต้นที่**ผัสสะ** เมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น เป็นต้น สิ่งที่มากระทบหรือผัสสะนี้ยังเป็นข้อมูลดิบ(Data)ที่กระจัดกระจาย ผัสสะให้แค่การรับรู้ว่าเป็น ร้อน อ่อน แฉง สีเขียว สีแดง เป็นข้อมูลดิบที่ยังไม่มีชื่อเรียก พอเราใส่ชื่อเรียกให้ก็เกิด**สัญญา**คือความจำได้หมายรู้ สิ่งที่ได้หมายรู้ เรียกว่าข้อมูลสารสนเทศ (Information)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้นิยามความหมายของคำว่าสารสนเทศให้หมายถึง*ข่าวสารและการแสดงหรือชี้แจงข่าวสารข้อมูลต่างๆ*^{๑๖} ในภาษาอังกฤษคำว่า ข้อมูลสารสนเทศ หมายถึง Data with context^{๑๗} แปลว่า **ข้อมูลที่อยู่ในบริบท** ถ้าไม่มีบริบท เราจะไม่เกิดความเข้าใจข้อมูลนั้นๆ เช่น คำว่า น้ำท่วมยังไม่มี ความหมายเพราะยังไม่บอกว่าท่วมที่ไหนเมื่อไร แต่ถ้าเราบอกว่าน้ำท่วมมหาจุฬา ฯ ในปี ๒๕๕๔ คำนี้ก็มีความหมายขึ้นมาทันที นี่คือนิยามของสารสนเทศ สัญญาเป็นความจำได้หมายรู้สารสนเทศนั้น เช่น ความจำได้หมายรู้เรื่องน้ำท่วมมหาจุฬา ฯ ในปี ๒๕๕๔

อย่างไรก็ตาม สัญญาเป็นแค่ความจำ ยังไม่ใช่ความรู้ คำว่าความรู้ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง “*สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า ประสบการณ์ ความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่รับมาจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติ*”^{๑๘} ในภาษาอังกฤษคำว่าความรู้ (knowledge) หมายถึง “Information plus experience to act upon”^{๑๙} แปลว่า “*ความรู้คือข้อมูลข่าวสารบวกกับประสบการณ์ซึ่งนำไปใช้ได้*” เช่น ขณะที่ท่านนั่งฟังวิทยากรบรรยายอยู่นี้ วิทยากรให้ข้อมูลข่าวสารแก่ท่าน ท่านเคยมีประสบการณ์ในเรื่องที่กำลังฟังนี้ก็นำเอาประสบการณ์เดิมมาตีความเพิ่มความหมายให้กับเรื่องที่กำลังฟัง คือเอามาผนวกกันในการคิดกลายเป็นความรู้ ไม่ใช่สักแต่ว่าฟังเฉยๆ โดยไม่รู้เรื่องอะไรเลย ท่านมีความรู้เกิดขึ้นในใจโดยเอาข้อมูลข่าวสารที่ได้ฟังมาผนวกกับประสบการณ์ที่ท่านสั่งสมมาหรือเคยฝึกหัดปฏิบัติมา

^{๑๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๘๒.

^{๑๗} Antony Liew, “Understanding Data, Information, Knowledge and Their Inter Relationships” Journal of Knowledge Management Practice Vol.8 No.2, June 2007.

^{๑๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๒๓๒

^{๑๙} Anthony Liew, op.cit.

แล้วนำไปสอนต่อได้หรือนำไปใช้งานได้ ดังที่เราผลิตบัณฑิตออกไป เขาได้ความรู้มากมายและนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ถามว่าการศึกษาที่ให้ความรู้แบบนี้เพียงพอหรือยัง ตอบว่ายังไม่พอเพราะการศึกษาแค่นี้ให้ความรู้ ยังไม่แก้ปัญหา การศึกษาผลิตคนที่มีความรู้เข้าไปสู่ภาคอุตสาหกรรม แต่ภาคอุตสาหกรรมไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่การผลิต แค่นั้นยังไม่พอ เราต้องเอาความคิดมาแข่งขันกัน ที่เรียกว่า Knowledge is power (ความรู้คืออำนาจ) เราต้องพัฒนาความรู้ให้เป็นอำนาจแข่งขันทางเศรษฐกิจ เราเรียกเศรษฐกิจที่ใช้ความคิดเพิ่มค่าให้แก่การผลิตว่า Knowledge-based economy (เศรษฐกิจที่อยู่บนฐานของความรู้) ทุกวันนี้เรามีองค์ความรู้มีใช้น้อย แต่เอาไปเพิ่มค่าให้แก่การผลิตไม่ได้ กลับปล่อยให้ต่างชาติมาทำวิจัยเอาของดีของเราไปจดสิทธิบัตร

ในปีนี กลุ่มประเทศอาเซียน ๑๐ ประเทศจับมือรวมตัวกันเป็น ASEAN Economic Community (ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน) ถามว่า ระบบการศึกษาจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจอาเซียนได้อย่างไร ตอบว่า ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต้องการให้ระบบการศึกษาช่วยเสริมสร้างเศรษฐกิจบนฐานความรู้ นั่นคือเพิ่มปัญญาให้กับภาคเศรษฐกิจด้วยการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการผลิต ดังคำกล่าวที่ว่า “ทรัพย์สินนี้มีไกลใครปัญหาไฉ หาได้ไม่นาน ทั่วแคว้นแดนดิน มีสินทุกสถาน ผู้ใดเกียจคร้าน บ่พานพบเลย” ทรัพย์สินมีอยู่ทั่วไป บัณฑิตผู้มีปัญญาไว้อย่อมหาทรัพย์สินได้ไม่ยากเลย ทรัพย์สินมีอยู่ทั่วไปเมื่อหาได้มาแล้วก็ต้องรู้จักประหยัดอดออม คนมีรายได้ มีรายจ่าย ก็ต้องมีรายเหลือ คนที่มีปัญญาออมจะมีรายเหลือ เพราะมีตัวรู้คอยกำกับตัวแรง

ยิ่งไปกว่านั้น ปัญญายังให้แนวคิดในการสร้างนวัตกรรม นวัตกรรม(Innovation) ไม่ใช่ประดิษฐ์กรรม(Invention) นวัตกรรมเป็นการรวบรวมสิ่งประดิษฐ์ที่มีอยู่ก่อนแล้วเอามาปรับใช้ประโยชน์และแก้ปัญหา ในยุคปัจจุบัน สตีฟ จ๊อบส์(Steve Jobs) คือตัวอย่างของนักนวัตกรรม เขาไม่ใช่ นักประดิษฐ์ ก่อนสตีฟ จ๊อบส์ มาปรากฏตัวในวงการเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร วงการนี้มีการประดิษฐ์คอมพิวเตอร์เมนเฟรม โทรศัพท์ เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ เครื่องถ่ายเอกสารและอินเตอร์เน็ตอยู่แล้ว สตีฟ จ๊อบส์ เป็นนักนวัตกรรมตรงที่ว่าเขาได้นำสิ่งที่มีอยู่แล้วมาทำเป็นไอพอด ไอแพด ไอโฟน ให้คนทั่วโลกใช้กันอยู่ทุกวันนี้ สมัยก่อนเราเรียกการนำเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วมาปรับใช้ประโยชน์นี้ว่าการประยุกต์ ปัจจุบันเราเรียกว่านวัตกรรม

การจัดการศึกษาด้านครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์เน้นที่นวัตกรรม Innovation ซึ่งมาจากการเจอคำถามหรือปัญหาแล้วเราค้นหาองค์ความรู้ที่มีอยู่แล้วมาปรับใช้ประโยชน์ในการตอบคำถามหรือแก้ปัญหานั้นๆ เช่น เราแสวงหาวิธีการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับสังคมไทย เราไม่จำเป็นต้องคิดทฤษฎีขึ้นใหม่ เราต้องการ

สร้างนวัตกรรมด้านการศึกษาด้วยการบูรณาการแนวคิดเดิมและภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่แล้วมาปรับใช้ให้สามารถตอบโจทย์หรือแก้ปัญหาการศึกษาไทยในปัจจุบัน เราใส่ใจบริบทคือยุคปัจจุบันที่ปัญหาสมัยนี้จะต่างจากสมัยก่อน ถ้าเราไม่ใส่ใจบริบทของสังคมปัจจุบัน เราอาจจะสร้างเด็กให้เป็นคนดีที่โลกไม่ต้องการ เพราะปรับตัวไม่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน การสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาไม่ได้ห้ามว่าเราไม่ควรนำแนวคิดทางวิทยาศาสตร์หรือปรัชญาตะวันตกมาใช้ เขาไม่ได้ห้าม แต่เมื่อจะนำมาใช้ตอบโจทย์การศึกษาในสังคมไทย เราต้องปรับแนวคิดหรือปรัชญาเหล่านั้นให้เป็นนวัตกรรมที่เหมาะสมกับสังคมไทย เมื่อเรากำหนดเป้าหมายของการศึกษาว่ามุ่งสร้างคนให้มีปัญญาไม่ใช่แค่ให้มีความรู้เท่านั้น เราก็ต้องตอบคำถามว่าในบริบทของสังคมไทย ปัญญาคืออะไร ปัญญาต่างจากความรู้อย่างไร

เราได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า กระบวนการรวมข้อมูลข่าวสารเข้ากับประสบการณ์เดิมของเราจะตกผลึกเป็นความรู้ซึ่งนำไปใช้ได้ ประเด็นสำคัญอยู่ตรงที่ว่า ความรู้เกี่ยวข้องกับการรับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ พระพุทธศาสนาจึงเรียกความรู้ว่า สุตตะ หมายถึงการรับข้อมูลข่าวสารด้วยการอ่านและการฟัง และเรียกคนที่มีความรู้มากเหมือนสารานุกรมเคลื่อนที่ว่าพหูสูต ข้อจำกัดของสุตตะอยู่ตรงที่ข้อมูลข่าวสาร คือ ใครมีข้อมูลข่าวสารน้อยก็จัดว่ารู้น้อย ใครมีข้อมูลข่าวสารมากก็จัดว่ารู้นอก ระบบการศึกษาไทยในอดีตมักเน้นที่การท่องจำข้อมูลข่าวสาร ครูอาจารย์มักสอนให้เด็กท่องจำ แต่การท่องจำเป็นสัญญา ไม่ใช่ปัญญา

สัญญา แปลว่า ความจำได้หมายรู้ก็คือการท่องจำข้อมูลข่าวสารนั่นเอง สุตตะหรือความรู้ที่อยู่บนฐานของการท่องจำซึ่งเป็นความรู้แคบเพราะถูกจำกัดด้วยข้อมูลข่าวสารที่บางทีก็ล้าสมัยตกยุคไปแล้ว เราเรียกความรู้ชนิดนี้ว่า “รู้เท่าที่เห็น เข้าใจเท่าที่ฟัง” เป็นความรู้สำเร็จรูปที่นำไปใช้ไม่ค่อยได้เพราะมันเป็นท่อนเป็นแท่งที่พ้นต่อการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ถ้าจะให้ความรู้นั้นเป็นประโยชน์ก็ต้องมีปัญญาช่วยปรับปรุงหรือขยายความต่อไป ดังพุทธภาษิตที่ว่า “*ปัญญา สุตวินิจฉินี ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสุตตะ (ปัญญาเป็นเครื่องตัดสินสิ่งที่ได้ฟังมาแล้ว)*”^{๒๐}

คำว่า **ปัญญา** แปลว่า ความรอบรู้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้คำนิยามปัญญาไว้ว่า “ความรู้ทั่ว ความฉลาดเกิดจากการเรียนและคิด” อาตมาขอใช้คำว่าปัญญาใน ๒ ความหมาย คือ (๑) ความรู้รอบ และ (๒) ความรู้ลึก ปัญญาแปลว่าความรู้รอบยังไม่ครอบคลุม ต้องแปลว่าความรู้ลึกด้วย ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Ability to discern inner qualities and relationship^{๒๑} แปลว่า “*ความสามารถในการหยั่งเห็นคุณสมบัติภายในและความสัมพันธ์*” ปัญญาเป็นความรู้รอบเพราะหยั่งเห็นความสัมพันธ์

^{๒๐} ชู.เถร.(บาลี) ๒๖/๓๕๑/๓๕๑, ชู.เถร.(ไทย) ๒๖/๕๕๑/๔๓๕.

^{๒๑} Merriam-Webster Dictionary

ของสรรพสิ่งตามหลักปฏิจจสมุปบาทและเป็นความรู้ลึกเพราะหยั่งเห็นคุณสมบัติภายในหรือแก่นแท้ของสิ่งทั้งหลายตามหลักไตรลักษณ์

ตัวอย่างของปัญญาที่หยั่งเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งทั้งหลายก็คือเวลาที่เราเห็นลูกแอปเปิ้ลตกลงมา เราอาจจะเก็บเอาไปขายตามความรู้เรื่องการตลาดของเรา แต่มีคนคนหนึ่งเห็นแอปเปิ้ลตกลงมา เขามองทะลุเลยไปเห็นความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง เขาเรียกความสัมพันธ์นั้นว่ากฎแห่งแรงโน้มถ่วง คนคนนั้นมีชื่อว่า ไอแซก นิวตัน

ปัญญาในความหมายตรงกับภาษาอังกฤษว่า Wisdom ในศาสนาคริสต์ เขาหมายถึงการหยั่งรู้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า แต่ในทางพระพุทธศาสนาปัญญาเป็นการหยั่งเห็นความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง นั่นคือหลักปฏิจจสมุปบาทที่ว่าสิ่งทั้งหลายอาศัยกันละกันเกิดขึ้นตามคำที่ว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนั้นก็มี เมื่อสิ่งนั้นดับ สิ่งนั้นก็ดับ” การหยั่งเห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งก็เช่นเดียวกับการหยั่งเห็นกฎของธรรมชาติ คือ ธัมมัญญตา รู้จักเหตุ อตถัญญตา รู้จักผล ที่ว่ารู้จักเหตุก็คือเมื่อเห็นผลย่อมรู้ว่ามาจากเหตุไหน ที่ว่ารู้จักผลก็คือเมื่อเห็นเหตุย่อมคาดได้ว่าผลอะไรจะตามมา นี่เป็นปัญญาคือความรู้รอบเป็นความรู้มากกว่าที่เห็น เข้าใจมากกว่าที่ฟัง

ตัวอย่างของปัญญาในความหมายว่ารู้ลึกคือกรณีที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกจากวังไปประพาสอุทยาน พระองค์เห็นคนแก่ คนเจ็บและคนตายตามลำดับ ข้อมูลข่าวสารที่เจ้าชายได้รับมีเท่านี้ แต่ปัญญาของพระสิทธัตถะทำให้พระองค์หยั่งเห็นความไม่เที่ยงและความทุกข์ของชีวิตจึงตัดสินใจออกผนวชเพื่อหาทางออกจากทุกข์ การหยั่งเห็นความทุกข์นี้จัดเป็นปัญญาในความหมายว่ารู้ลึก

เมื่อเราเห็นหน้าฉากของปรากฏการณ์ทั้งหลายเรามองทะลุไปถึงเบื้องหลังของปรากฏการณ์นั้นว่ามันไม่เที่ยงหรือเป็นทุกอย่างอย่างไร เช่นไมโครโฟนนี้ไม่เที่ยงเพราะมันเกิดจากการรวมตัวของอะตอมจำนวนมาก คำว่าอะตอมเป็นภาษากรีก แปลว่า Uncutable (แบ่งแยกไม่ได้) คนเชื่อว่าอะตอมแบ่งแยกไม่ได้มาเป็นพันปี จนกระทั่งเมื่อ ๑๐๐ ปีที่แล้วลอร์ด รัทเธอร์ฟอร์ด (Rutherford) พิสูจน์ได้ว่า อะตอมสามารถแบ่งออกเป็นนิวตรอน อิเล็กตรอน โปรตอน ซึ่งเป็นประจุไฟฟ้าวิ่งวนรอบนิวเคลียส ต่อมา มีการศึกษาโครงสร้างของอะตอมลึกลงไปอีกจนเกิดควอนตัมฟิสิกส์ที่แสดงให้เห็นว่าจักรวาลนี้ไม่มีอะไรเลยนอกจากสนามพลังงานของประจุไฟฟ้า ถ้าสนามพลังงานรวมตัวกันเข้มข้นก็เกิดเป็นของแข็งเช่นไมโครโฟนนี้ ซึ่งเท่ากับยืนยันสมการของอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ที่ว่า $E = mc^2$ หมายความว่า สสารทั้งหมด (m) คือพลังงาน(E) สสารเกิดการรวมตัวของพลังงานจากนิวตรอนอิเล็กตรอน โปรตอนเป็นของไม่เที่ยงเพราะอิงอาศัยกันและกันเกิดขึ้นตามหลักปฏิจจสมุปบาท เมื่อมองให้ลึกอย่างนี้ก็จะเห็นสรรพสิ่งเป็นอนิจจังทุกขัง อนัตตาตามหลักไตรลักษณ์ การหยั่งเห็นลึกซึ่งอย่างนี้คือปัญญาในความหมายว่ารู้ลึก

ปัญญา ความรู้รอบคอบมองเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของสิ่งทั้งหลาย ฉะนั้น การจัดการศึกษา ไม่ใช่สอนเน้นให้รู้แต่ละศาสตร์แบบแยกส่วน แต่ควรสอนสรุปให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของศาสตร์ทั้งหลาย เราเรียกการเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันว่าปรัชญา (Philosophy) คำว่า ปรัชญา เป็นภาษาสันสกฤตที่ตรงกับคำว่าปัญญาในภาษาบาลี การเรียนศาสตร์ต่างๆ ต้องให้รู้สึกเหมือนชุดบ่อน้ำลึกไปจนถึงน้ำใต้ดิน ถ้าเรียนระดับปริญญาตรีก็ชุดหลุมกว้างหน่อย พอถึงชั้นปริญญาโท ชุดหลุมแคบลงๆแต่ลึกมากกว่าระดับปริญญาตรี เมื่อถึงชั้นปริญญาเอก ชุดหลุมแคบมากตามหัวข้อวิทยานิพนธ์แต่ชุดให้ลึกมากถึงตาน้ำใต้ดิน พอถึงตาน้ำจะพบว่าเครือข่ายตาน้ำใต้ดินสัมพันธ์เชื่อมโยงถึงกันหมด เหมือนกับการชุดบ่อความรู้ให้ลึกกลงไปถึงตาน้ำแห่งความรู้ เมื่อชุดถึงตาน้ำก็จะเห็นความความสัมพันธ์เชื่อมโยงของศาสตร์ทั้งหลาย เหตุนี้ เราจึงเรียกปริญญาเอกว่า Doctor of Philosophy (Ph.D.)

เป้าหมายของการศึกษาคือบรรลุถึงตาน้ำแห่งความรู้ เราไม่จำเป็นจะต้องจบปริญญาเอกก็ถึงเป้าหมายนี้ได้ ขอเพียงแต่เรียนอะไรก็ได้ปัญญาคือความรู้รอบและความรู้สึกในเรื่องนั้นๆ ไม่ต้องรอให้จบปริญญาเอกก่อนแล้วค่อยมีความรู้รอบและความรู้สึก บางทีจบปริญญาเอกแล้วยังไม่ได้ปัญญา เพราะรู้แคบและลึกไม่ถึงตาน้ำจึงกลายเป็นว่ายิ่งเรียนมากก็ยิ่งชุดหลุมฝังตัวเอง ถ้าเรียนกันคนละสำนักก็คุยกันไม่รู้เรื่อง ทุกวันนี้ เราพยายามเชื่อมโยงความรู้ให้ถึงกัน คือเรียนศาสตร์อะไรก็เรียนให้ลึกถึงตาน้ำคือปรัชญาของศาสตร์นั้น น่าเสียดายว่าการศึกษาไทยชุดไม่ถึงปรัชญาที่วานั้น แม้แต่คำว่าปรัชญาหรือ Philosophy คืออะไรยังไม่รู้ ผู้เรียนมักบ่นว่าปรัชญาเป็นเรื่องยากเหมือนจับแมวดำในห้องมืด ห้องมืดอยู่แล้ว แถมแมวยังดำอีก ผู้เรียนจึงไม่รู้ว่าปรัชญาคืออะไร การศึกษาของเราจึงชุดไม่ถึงปัญญา เพราะเราไปไม่ถึงตาน้ำแห่งความรู้ ปัญญาคือตาน้ำแห่งความรู้ เมื่อได้ปัญญาเราจะสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ทั้งหลายเข้าด้วยกัน ที่สำคัญคือสามารถเชื่อมความรู้ในทางโลกเข้ากับความรู้ในทางธรรม สามารถเทียมควายตัวรู้คู่กับควายตัวแรงและสามารถประสานสมองซีกซ้ายกับสมองซีกขวาให้ทำงานสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืน

เป้าหมายของการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาปัญญา พระพุทธศาสนาเสนอแนวทางในการพัฒนาปัญญาไว้ ๓ ประการ คือ

- ๑) สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากสุตะ
- ๒) จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด
- ๓) ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากภาวนา

สุตมยปัญญาและจินตามยปัญญา

ประการแรก **สุตมยปัญญา** หมายถึงปัญญาที่เกิดจากสุตะ ในที่นี้ สุตะได้แก่ความรู้ที่เกิดจากรับการข้อมูลข่าวสารแล้วผสมผสานกับความรู้และประสบการณ์เดิมของเรา สุตมยปัญญา จึงหมายถึงปัญญาที่พัฒนามาจากความรู้เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารบางอย่างแล้วสามารถสรุปประเด็นและจับแก่นสาระของเรื่องนั้นๆ ได้อย่างรวดเร็ว ดังกรณีของพระสารีบุตรก่อนบวชพระได้ฟังคำสอนของพระอัสสชิเพียงไม่กี่นาทีก็ได้ดวงตาเห็นธรรม ต่อมาพระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระสารีบุตรว่าเป็นผู้เลิศในทางปัญญา คำว่า ปัญญา หมายถึงญาณตญาณทัสสนะคือการรู้เห็นตามความเป็นจริง พระพุทธศาสนานิกายเซนเรียกว่า ซาโตริ (การรู้แจ้งฉับพลัน) มัลคอล์ม แกลดเวล (Malcolm Gladwell) เรียกปัญญาชนิดนี้ว่า Blink (ความสว่างโพล่งชั่วพริบตา) ดังกรณีของผู้เชี่ยวชาญในการดูของเก่าอย่างอมคู่ออกทันทีว่ารูปแกะสลักของกรีกโบราณเป็นของแท้หรือของเทียม นักการศึกษาเรียกว่าความสามารถในการสกัดเอาความคิดรวบยอดออกมาจากข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย นักปรัชญากรีกชื่อพลาโตเรียกว่าการหยั่งเห็นแบบหรือสิ่งสากลโดยอาศัยการศึกษาสิ่งเฉพาะต่างๆ เช่น คนที่ไม่เคยเห็นม้าลายเมื่อได้เห็นม้าลายหลายตัวย่อมสรุปได้ว่าม้าลายมีลักษณะเช่นไร ปัญญาไม่ใช่แค่ความรู้ข้อมูลข่าวสารแต่เป็นความคิดรวบยอดที่เกิดขึ้นหลังจากที่เราได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ แล้วสกัดเอาแก่นสาระเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ออกมาได้

ในการเล่านิทานให้เด็กฟัง ถ้าสักแต่ว่าเล่านิทานอีสปเรื่องกระต่ายแข่งกับเต่า ตอนสุดท้ายกระต่ายแพ้เต่าเพราะมัวแต่นอนหลับ การเล่านิทานแบบนี้ให้ความรู้แต่ไม่ให้อะไร ปัญญาจะเกิดกับผู้ฟังก็ต่อเมื่อผู้เล่าสรุปว่านิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่าอะไร

ผู้แสวงหาสุตมยปัญญาต้องเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารให้รอบด้านก่อนที่จะสรุปเป็นความคิดรวบยอด มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นพวกด่วนสรุปประเภทฟังไม่ได้ศัพท์จับเอาไปกระเดียด หรือไม่ก็เป็นพวกที่ไม่ยอมอ่านหรือไม่ยอมฟังเพราะหลงคิดว่าตัวเองรู้แล้ว นิทานเซนเรียกคนประเภทนี้ว่าพวกขาล้นถ้วย

อาจารย์มหาวิทยาลัยคนหนึ่งเป็นผู้มีชื่อเสียงว่ารอบรู้มากได้เดินทางไปพบท่านอาจารย์เซนในญี่ปุ่นเพื่อสนทนาธรรม ท่านอาจารย์เซนให้การต้อนรับเป็นอย่างดี จัดการรินน้ำชาเพื่อเลี้ยงต้อนรับด้วยตนเอง ท่านรินน้ำชาใส่ถ้วยจนเต็มและล้นไหลนองเต็มพื้น ท่านก็ยังรินต่อไปไม่ยอมหยุด อาจารย์มหาวิทยาลัยคนนั้นแปลกใจมากจึงถามว่า “น้ำชาล้นถ้วยแล้ว ท่านจะรินลงไปอีกได้อย่างไร?” อาจารย์ตอบว่า “ถ้วยชาใบนี้แปลกมาก พอเต็มแล้วรินน้ำชาเท่าไรก็หกออกหมด เหมือนสมองของคนบางคนที่เต็มไปด้วยความคิดทฤษฎีต่างๆ จนรินธรรมไม่เข้า”

นักเรียนนักศึกษาควรทำสมองของตนให้พร้อมอยู่เสมอเพื่อรองรับความรู้ใหม่ นั่นคือมีความถ่อมตัวเหมือนนักปรัชญากรีกชื่อว่าโสคราตีสผู้ต้องการพิสูจน์ว่าตนเองไม่ใช่คนฉลาดที่สุดดังที่เทพเจ้าทำนายผ่าน

คนทรง เขาเที่ยวทำโศคราที่ให้กับคนที่ได้รับยกย่องว่าฉลาดที่สุดในสมัยนั้น การโศคราที่ของโศคราติสกับนักปราชญ์สมัยนั้นได้รับการบันทึกไว้โดยลูกศิษย์ชื่อพลาโต ปัจจุบันมีอยู่ ๒๙ เรื่องไม่ว่าโศคราที่ให้กับใคร ลงท้ายโศคราติสเป็นฝ่ายชนะทุกครั้ง เมื่อมีคนถามโศคราติสว่าทำไมเขาชนะ เขาตอบว่า เขาชนะเพราะเขารู้มากกว่าคนอื่นอยู่เรื่องหนึ่งคือรู้ว่าตนเองไม่รู้เรื่องอะไร นี่คือความถ่อมตัวของโศคราติส เมื่อเขารู้ว่าตนเองยังไม่รู้เรื่องใดเขาก็ไปศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องนั้นโศคราติสจึงรู้มากขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่คนอื่นรู้นิดเดียวก็คิดว่าตนเองรู้มากไม่ศึกษาเพิ่มเติมจึงงอแงอยู่อย่างนั้น

ในยุคเดียวกันนั้น พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า “โย พาลโ โล มัญญะตี พาลยัง” เป็นต้น แปลความว่า “คนโง่ที่รู้ตัวเองว่าโง่ยังเป็นคนฉลาดได้บ้าง ส่วนคนโง่ที่สำคัญตนว่าฉลาดแล้ว นับว่าโง่แท้ๆ” สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ติสสมหาเถร) นิพนธ์ไว้ว่า

“โง่ไม่เป็นเป็นใหญ่ยากฝากให้คิด
ทางชีวิตจะรุ่งโรจน์โสดกถิลผล
ต้องรู้โง่รู้ฉลาดปราดเปรื่องตน
โง่สิบหนดีกว่าเป่งแก่งเดียวเดียว”

ผู้แสวงหาปัญญาต้องมีความถ่อมตัวเหมือนโศคราติสและแสวงหาความรู้เพิ่มเติมตลอดเวลา ดังที่ สตีฟ จ๊อบส์กล่าวไว้ในวันรับปริญญาคุชวิษฐ์บัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ดว่า “Stay hungry, stay foolish จงหิวกระหายเข้าไว้ จงโง่เข้าไว้” สตีฟ จ๊อบส์เตือนบัณฑิตใหม่ทั้งหลายว่าอย่าหยิ่งผยองว่าตนเองรู้แล้ว แต่จงหิวกระหายความรู้และแสวงหาความรู้ตลอดเวลา เขาคิดเหมือนโศคราติสว่ามีอะไรที่เขา ยังไม่รู้อีกมาก และเขาก็ทำอย่างนั้นในชีวิตจริง สตีฟ จ๊อบส์ จึงสร้างนวัตกรรมไว้มากมาย

เรื่องนี้ชวนให้นึกถึงสุภาษิตในพระไตรปิฎกที่ว่า “สัพพัง สุตมะธะธียะเถ ทินะมุกกุกุฐะมัจฉิมัง” เป็นต้น แปลความว่า “ความรู้ควรเรียนทุกอย่าง ทั้งขั้นต้น ขั้นกลาง ขั้นสูง เมื่อเรียนเรื่องใดก็ให้รู้ความหมายของเรื่องนั้นอย่างทะลุปรุโปร่ง แต่ยังไม่ต้องใช้ประโยชน์จากความรู้นั้นในทันที วันหนึ่งจะถึงเวลาเมื่อความรู้นั้นนำประโยชน์มาให้”

ประการที่สอง **จินตามยปัญญา** หมายถึงปัญญาที่เกิดจากการคิดเป็นหลักโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารไม่มากนัก ตัวอย่างของจินตามยปัญญามักพบอยู่ในงานของนักปรัชญา นักคณิตศาสตร์ และนักวิทยาศาสตร์บางคน **จอห์น แนช (John Nash)** ใช้ความคิดอยู่ที่หอพักตามลำพังในการเขียนวิทยานิพนธ์เพียง ๒๗ หน้าเสนอมหาวิทยาลัยพรินซ์ตันจนได้รับปริญญาเอกสาขาคณิตศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ วิทยานิพนธ์นี้ยอดเยี่ยมมากเพราะทำให้เขาได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ในปี ๒๕๓๗ อย่างไรก็ตาม การใช้ความคิดอยู่ตามลำพังโดยไม่เรียนจากใครเลยก็มีผลข้างเคียงคือทำให้เขาป่วยเป็น

โรคจิตเภทจนต้องเข้ารับการรักษาทางจิตอยู่นาน ประวัติของเขามีผู้นำไปเขียนเป็นหนังสือด้วย^{๒๒} เรื่องที่จอห์น แนนซวยเป็นโรคจิตเภทนี้ทำให้นึกถึงคำเตือนของขงจื้อที่ว่า “เรียนโดยไม่คิดเสียเวลาเรียน คิดโดยไม่เรียนเป็นอันตราย”^{๒๓}

ถ้าถือปฏิบัติตามคำแนะนำของขงจื้อ เราไม่ควรคิดตามลำพัง สิ่งที่เราควรทำคือมีอาจารย์ที่ปรึกษาไว้เป็นที่ปรึกษาช่วยให้คำแนะนำวิธีคิดและวิธีวิจัยที่ถูกต้อง พระพุทธศาสนาสอนให้เราเรียนจากคนอื่นก่อนแล้วนำคำสอนนั้นมาคิดไตร่ตรองด้วยวิธีการที่ถูกต้องต่อไป วิธีคิดที่ถูกต้องเรียกว่าโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นหนึ่งในขั้นตอนของปัญญาวัชรธรรมคือธรรมแห่งการพัฒนาปัญญา ๔ ประการ^{๒๔} ได้แก่

๑. สัมปยุตสังเสวะ คบหาครูอาจารย์หรือท่านผู้รู้ทั้งหลาย
๒. สัมมัสมสวณะ ตั้งใจเล่าเรียนหาความรู้จากท่านเหล่านั้น
๓. โยนิโสมนสิการ คิดทำความเข้าใจคำสอนของท่านให้ถูกต้องถ่องแท้
๔. ธรรมานุธรรมปฏิบัติ นำผลแห่งการคิดนั้นไปปฏิบัติให้เหมาะสม

บางแห่งมีการสรุปขั้นตอนของการพัฒนาปัญญาไว้แค่ ๒ ประการเท่านั้นเรียกว่าองค์ประกอบของการศึกษา ดังนี้^{๒๕}

๑. **ปรโตโฆสะ** เสี่ยงจากผู้อื่น คือ การรับฟังคำแนะนำสั่งสอนจากท่านผู้เป็นกัลยาณมิตร ข้อนี้ทำให้เกิดสุตมยปัญญา

๒. **โยนิโสมนสิการ** การใช้ความคิดถูกวิธี รู้จักคิดแบบสังเคราะห์และวิเคราะห์ รวมทั้งมีระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสม ข้อนี้ทำให้เกิดจินตมยปัญญา

ระบบการศึกษาไทยแต่โบราณถือว่าการคิดเป็นหนึ่งในหัวใจนักปราชญ์ ดังบาลีที่ว่า “สุ. จิ. ปุ. ลิ. วินิมุตโต กะถัง โส ปณทิตโต ภาเว” แปลความว่า “ผู้ไม่มี สุ จิ ปุ ลิ จะเป็นบัณฑิตได้อย่างไร”

คำว่า สุ จิ ปุ ลิ ย่อมาจากคำต่อไปนี้

๑. สุ มาจากคำเต็มว่า **สุตะ** หมายถึง การฟัง การอ่าน การเรียน การแสวงหาความรู้
๒. จิ มาจากคำเต็มว่า **จินตา** หมายถึงการคิดด้วยโยนิโสมนสิการ
๓. ปุ มาจากคำเต็มว่า **ปุจฉา** หมายถึงการถามเพื่อขจัดความสงสัย
๔. ลิ มาจากคำเต็มว่า **ลิขิต** หมายถึงการเขียน การจดบันทึก

^{๒๒} Sylvia Nasar, A Beautiful Mind : a Biography of John Forges Nash, Jr., Winner of the Nobel Prize in Economics, 1994.

^{๒๓} Learning without thought is labor lost ; thought without learning is perilous.

^{๒๔} อัง.จตุกก.(บาลี) ๒๑/๒๔๘/๒๗๓, อัง.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๒๔๘/๓๖๘.

^{๒๕} อัง.ทุก.(บาลี) ๑๒๗/๘๓, อัง.ทุก.(ไทย) ๒๐/๑๒๗/๑๑๕.

โคลงโลกนิติได้กล่าวถึงหัวใจนักปราชญ์ไว้ว่า

เว้นวิจารณ์ว่างเว้น	สดับฟัง
เว้นที่ถามอันยัง	ไปรู้
เว้นเล่าลือขิตสัง-	เกตว่าง เว้นนา
เว้นตั้งกล่าวว่ามี	ปราชญ์ได้ฤมี

ในหัวใจนักปราชญ์นี้ คำว่า จินตามาที่หลังคำว่าสุตะ หมายความว่า ความคิดมีหน้าที่ย่อยสิ่งทีเรียนรู้มาด้วยสุตะ คำว่า สุตะ หมายถึงการฟังและการอ่าน นั่นคือการรับข้อมูลข่าวสาร เมื่อรับข้อมูลข่าวสารแล้วต้องนำมาคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ต่อไป ข้อสำคัญคือต้องขยันอ่านและฟังให้รอบด้าน จินตามยปัญญาจึงจะเกิด กฎข้อแรกคือหัดอ่านและฟังเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง ฝึกดูข่าวจากโทรทัศน์หลายสถานี การทำเช่นนี้จะช่วยให้คิดเป็น

หลายปีมาแล้ว อาตมานำคณะมหาจุฬาฯ ไปเยือนประเทศอียิปต์และไปพบปะสนทนากับอธิการบดีมหาวิทยาลัยเก่าแก่ที่สุดของศาสนาอิสลาม ชื่อว่ามหาวิทยาลัยอัลอัซฮะร์ (Al-azhar) สมัยก่อนรัฐบาลไทยส่งเสริมเด็กไทยมุสลิมให้ไปเรียน ต่อที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ เพราะมหาวิทยาลัยอัลอัซฮะร์ตีความคัมภีร์อัลกุรอานแบบสายกลางไม่สุดโต่ง อาตมาถามอธิการบดีว่าทำไมจึงเป็นสายกลาง เขาตอบว่า อัลกุรอานตีความได้หลายแบบ มีทั้งแบบอนุรักษ์สุดโต่ง แบบสายกลาง และแบบเสรีนิยม มหาวิทยาลัยอัลอัซฮะร์สอนการตีความคัมภีร์อัลกุรอานทุกรูปแบบ เมื่อนักศึกษาฟังการตีความหลายแบบ เขาจะคิดเองได้ นั่นคือเมื่อได้ฟังการตีความหลายอย่าง นักศึกษาจะพยายามคิดหาจุดกึ่งกลางด้วยตนเอง ถ้ามีการปิดกั้นให้เรียนอยู่ด้านเดียวเมื่อไร ก็จะมีความคิดสุดโต่งเมื่อนั้น เหมือนที่ครั้งหนึ่งคนไทยดูโทรทัศน์อยู่ช่องเดียวจึงมีความขัดแย้งสูงมากกับผู้ดูโทรทัศน์คนละช่อง

สื่อนามกับภาวนามยปัญญา

ประการสุดท้าย ภาวนามยปัญญา หมายถึงปัญญาที่มาจาก การปฏิบัติโดยตรงเพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญหรือเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัย ภาวนามยปัญญา หมายถึงปัญญาที่มาจากภาวนาคือการลงมือทำ ภาวนาแปลตามตัวอักษรว่าการทำเป็นหรือการทำให้มีขึ้น การเรียนวิชาการธรรมฐานจึงต้องมีภาคปฏิบัติเพื่อทำให้มีทำให้เป็น การศึกษาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็เช่นเดียวกัน ความรอบรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติเรียกว่า ภาวนามยปัญญา

นอกจากฝึก ปฏิบัติธรรมฐานแล้ว พระนิสิตในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยยังต้องออกไปปฏิบัติศาสนกิจเป็นเวลา ๑ ปี ก่อนรับปริญญาเพื่อพัฒนาความเป็นผู้มีจิตอาสา พระนิสิตส่วนใหญ่

อาสาช่วยพัฒนาสังคมตั้งแต่ยังเรียนอยู่ในห้องเรียน นี่คือตัวอย่างของการพัฒนาสมองซีกขวาเพื่อให้ตัวรู้จักกับตัวเอง

ในปลายปี ๒๕๔๗ เมื่อเกิดภัยสึนามิที่ภาคใต้ พระนิสิตของเราอาสาจะไปช่วยชาวบ้านที่บ้านน้ำเค็ม จังหวัดพังงา หลังเกิดเหตุการณ์ได้ ๕ วัน อาตมาจึงส่งพระนิสิตเหล่านั้นไปพังงา จากนั้นอาตมาได้ลงไปเยี่ยมบ้านน้ำเค็มด้วยจึงได้เห็นอำนาจทำลายล้างของสึนามิและได้ทราบวีรกรรมของเด็กหญิงชาวอังกฤษคนหนึ่งมีชื่อว่าทิลลี สมิธ (Tilly Smith) เมื่อรัฐบาลไทยจัดงานครบรอบหนึ่งปีสึนามิได้เชิญทิลลีมาอ่านบทกวีนิพนธ์ไว้อาลัยในเหตุการณ์นี้ที่รัฐบาลไทยเชิญเธอมาก็เพราะว่าในวันที่เกิดสึนามิ เธอพักอยู่ที่โรงแรมบริเวณหาดไม้ขาว จังหวัดภูเก็ต เธอได้ช่วยชีวิตนักท่องเที่ยวไว้เกือบร้อยคน^{๒๖}

เวลาก่อน ๑๐ โมงเช้าวันเกิดสึนามิ คุณพ่อ คุณแม่และทิลลีซึ่งตอนนั้นอายุ ๑๑ ขวบ พร้อมกับน้องสาววัย ๗ ขวบพากันเดินลงไปชายหาด พอทิลลีเห็นคลื่นทะเล เธอก็สะกิดบอกคุณแม่ว่าอย่าลงไป เพราะคลื่นยักษ์กำลังจะมา ทั้งที่ตอนนั้นยังไม่มีคลื่นอะไรเลย คุณแม่ก็หันมาคิดว่าพูดอะไรอย่างนั้น ทิลลีรีบอธิบายว่าคลื่นยักษ์กำลังจะมาจริงๆ เพราะคลื่นทะเลตอนนี้แตกเป็นฟองฟอดเหมือนฟองเบียร์ เวลาฟองเบียร์ใส่แก้วจะเป็นฟองอย่างนี้ แสดงว่าสึนามิกำลังจะมา คุณแม่ถามว่าทิลลีรู้เรื่องนี้ได้อย่างไร ทิลลีตอบว่าก่อนมาเมืองไทย ๑๕ วัน คุณครูสั่งให้เธอทำรายงานเรื่องสึนามิ เธอได้ไปรายงานหน้าชั้นมีโอกาสดูเห็นวิดีโอสึนามิที่ฮาวาย คลื่นทะเลแตกเป็นฟองเหมือนตอนนี้ แม่ทำหน้าที่แบกไหล่ไม่เชื่อลูกสาวและเดินลงไปชายหาด ลูกสาวบอกคุณแม่ว่า ถ้าคลื่นยักษ์มาจะท่วมต้นมะพร้าวนี้ พวกเราจะตายกันหมด

น้องสาววัย ๗ ขวบพอได้ยินคำว่าตายหมดก็ร้องไห้สะบัดมือจากคุณพ่อวิ่งหนีกลับขึ้นโรงแรมในที่สูง คุณพ่อจึงต้องวิ่งตามลูกสาวคนเล็ก ทิลลีวิ่งตามคุณพ่อ คุณแม่ก็วิ่งตามหลังมา พนักงานโรงแรมถามว่าเกิดอะไรขึ้น คุณพ่อบอกว่าคลื่นยักษ์กำลังจะมาเพราะคลื่นทะเลแตกเป็นฟองฟอด พนักงานคนไทยก็ดีเหลือเกิน เขาอยู่มานานไม่เคยเห็นอะไรแปลกอย่างนี้จึงเป่านกหวีดเรียกนักท่องเที่ยวให้ขึ้นมาที่สูง พอทุกคนขึ้นที่สูง คลื่นยักษ์มาถึงพอดี ทุกคนจึงรอดตาย

เมื่อทิลลีและครอบครัวกลับถึงอังกฤษ สื่อมวลชนในยุโรปประโคมข่าวยกย่องเธอว่าได้ช่วยให้คนรอดชีวิตเกือบร้อยคน นิตยสารฉบับหนึ่งของฝรั่งเศสให้รางวัล Child of the year (ยอดเด็กแห่งปี) แก่ทิลลี สมาคมดาวเคราะห์น้อยตั้งชื่อดาวเคราะห์น้อยที่พบใหม่ในปีนั้นตามชื่อของทิลลี สมิธ ตอนที่ทิลลีไปรับรางวัลที่ฝรั่งเศส มีการกล่าวยกย่องชมเชยว่าเด็กคนนี้เก่งมาก เมื่อทิลลีขึ้นไปรับรางวัล เธอบอกว่าอย่าชมเธอคนเดียวว่าเก่ง ต้องชมคุณครูของเธอว่าสอนเก่งด้วย ผู้สื่อข่าวถามว่าทำไมจึงชมครูว่าสอนเก่ง

^{๒๖} “Tilly Smith.” Wikipedia, The Free Encyclopedia. Wikipedia. The Free Encyclopedia, 25 Aug. 2016. Web. 13 Sep. 2016.

เธอตอบว่าก็เพราะครูสอนเก่งจริงๆ ถ้าสอนไม่เก่ง ป่านนี้ครอบครัวของเราตายหมดแล้ว เธอบอกว่าคุณครูชื่อแอนดรู เคินนี่ เมื่อองค์การยูเนสโกทราบเรื่องนี้ได้ไปสัมภาษณ์คุณครูว่าสอนอย่างไร คุณครูเล่าว่าเขาสอนโดยให้เด็กควีนีโอส์นามิที่ฮาวายและสอนให้เด็กคิดถึงอันตรายของสีนามิ รวมทั้งสอนวิธีปฏิบัติเมื่อต้องเผชิญกับสีนามิว่าให้วิ่งหนีขึ้นที่สูงอย่างเดียว คุณครูไม่ได้สอนให้รู้เลยว่าอะไรคือสีนามิ แต่สอนถึงอันตรายของมันและปฏิบัติเอาตัวรอดจากสีนามิ เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า การสอนที่ดีต้องมีบทสรุปเพื่อการปฏิบัติเพื่อให้เกิดภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากภาคปฏิบัติ

บทบาทของครูที่ดีอย่างคุณครูแอนดรูมี ๓ ประการ คือ **สอนให้รู้ ทำให้ดูและอยู่ให้เห็น** การสอนให้รู้ทำให้เกิดสุขุมปัญญา การสอนทำให้คิดเป็นช่วยให้เกิดจินตามยปัญญา การทำให้ดูเป็นแบบอย่างและการอยู่ให้เห็นมีผลต่อการพัฒนาจินตามยปัญญาและภาวนามยปัญญา ยิ่งไปกว่านั้น การอยู่ให้เห็นมีอิทธิพลต่อการพัฒนาด้านศีลธรรมให้กับศิษย์ ด้วยเหตุนี้ ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ผู้เป็นต้นแบบการผลิตครูแห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ประกาศว่า บัณฑิตต้องมีความรู้ประจักษ์นักราชัญญ์และมีความประพฤติประจักษ์ผู้ทรงศีล คำพูดวรรคทองนี้ได้กลายมาเป็นปณิธานของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในปัจจุบัน^{๒๓} ซึ่งสอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ว่า “**ยถา วาที ตถากาโร สอนอย่างไร ทำอย่างนั้น**”^{๒๔} และสุภาษิตที่ว่า “Actions speak louder than words (การกระทำดังกว่าคำพูด)”

สรุปความว่า บัณฑิตคือผู้มีปัญญาทั้งสามประการคือ สุขุมปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา บัณฑิตต้องมีความรู้ทั้งในทางโลกและในทางธรรมที่สามารถประสานการทำงานของตัวเองกับตัวแรงเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน ครูอาจารย์สามารถผลิตบัณฑิตเช่นนั้นได้ด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดูและอยู่ให้เห็นตามที่ได้บรรยายมาพอสมควรแก่เวลา

ในที่สุดนี้ ขออำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและคุณงามความดีในการแจกวางตาแห่งปัญญาของท่านทั้งหลายจงมารวมกันเป็นตบะ เป็นเดชะ เป็นพลวปัจฉัย อำนวยอวยพรให้ทุกท่านประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต และปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากทุกข์ โศก โรค ภัย อุบัติอันตราย ประสงค์จําางหมายสิ่งใด ก็ขอให้พลันสำเร็จสมมโนรมมุ่งมาดปรารถนา จงทุกประการ ตลอดกาลนาน เทอญ

^{๒๓} “แนะนำมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ” เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย

^{๒๔} ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๑๘๘/๑๑๗, ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๘๘/๑๘๗.

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. แนวพระราชดำริแก้รัชกาล, โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๘.

พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะในฐานะสิ่งที่หายไปจากระบบการศึกษา, ม.ม.ท., ม.ป.พ., ๒๕๒๒.

_____. “ชีวิตต้องเที่ยวด้วยควายสองตัว”, ธรรมบรรยาย. ม.ม.ท., ม.ป.พ., ๒๕๒๓.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๑๕, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

_____. วิสุทธิมคคมหาฎีกา ปฐโม ภาค. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี. แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕.

Antony Liew, “Understanding Data, Information, Knowledge and Their Inter Relationships”
Journal of Knowledge Management Practice Vol.8 No.2, June 2007.

Roger Wolcott Sperry. Wikipedia, The Free Encyclopedia. Wikipedia, The Free Encyclopedia,
31 Aug. 2016.

Sylvia Nasar, A Beautiful Mind : a Biography of John Forges Nash, Jr., Winner of the Nobel
Prize in Economics, 1994.

Tilly Smith. Wikipedia, The Free Encyclopedia. Wikipedia. The Free Encyclopedia, 25 Aug.
2016. Web. 13 Sep. 2016.

เว็บไซต์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, “แนะนำมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.swu.ac.th/introduction.php> [๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๙]